

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

І.І. Кондратенко

аспірант

Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

Орієнтація сучасної освіти на впровадження інформаційних технологій у навчальний процес робить актуальними питання змісту інформаційної підготовки майбутніх учителів. Аналіз теорії і практики інформаційної підготовки вчителів у порівнянні з розвитком підготовки вчителів математики та інформатики в Російській Федерації дозволяє виявити особливості сутності педагогічної спадщини і може стати базою для об'єктивного осмислення тенденцій, пріоритетних напрямів реформування підготовки вчителів математики та інформатики в Україні.

Ключові слова: інформаційна підготовка, навчальний процес.

Орієнтація сучасної освіти на впровадження інформаційних технологій у навчальний процес робить актуальними питання змісту інформаційної підготовки майбутніх учителів. Вона повинна відповідати рівню розвитку інформатики (базової науки та галузі практичної діяльності), вимогам сучасного суспільства до професійної освіти. Аналіз теорії і практики інформаційної підготовки вчителів у порівнянні з розвитком підготовки вчителів математики та інформатики в Російській Федерації дозволяє виявити особливості сутності педагогічної спадщини і може стати базою для об'єктивного осмислення тенденцій, пріоритетних напрямів реформування підготовки вчителів математики та інформатики в Україні.

Інформатизація освіти та інформаційна підготовка майбутніх учителів розпочалася ще за часів Радянського Союзу. Україна та Росія мають спільне минуле, спільні корені педагогічної теорії і практичної діяльності. Ї тепер системи вищої педагогічної освіти країн мають багато спільних точок дотику, аналогічні завдання й проблеми. Проте, після розпаду СРСР кожна молода держава, в тому числі Україна та Росія, обрала свій шлях розвитку. Процес розвитку вищої освіти як однієї з важливих складових державності в Росії та Україні також відрізнявся. За час окремого існування двох незалежних держав усі зміни, які відбуваються в системі вищої педагогічної освіти, все більше поглиблюються, спостерігається відрив у методологічних підходах і шляхах удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів.

Відповідно до цього, метою даної статті є аналіз підходів до формування структури та змісту інформаційної підготовки майбутніх учителів математики та інформатики у педагогічних університетах України та Росії та визна-

ченні таких, що найбільше відображають сучасний рівень розвитку науки інформатики та відповідають вимогам суспільства щодо якості підготовки педагогічних кадрів.

У проведенні дослідження на даному етапі було визначено два основних напрями, що дозволяють конкретизувати ті відмінності, що вже поширилися у педагогічній теорії та практиці України та Росії. Ці напрями ми умовно назвемо теоретичний і практичний. Теоретичний напрям включає аналіз різних робіт вітчизняних та російських науковців, що займалися розробкою проблеми викладання інформатики, її структури та змісту. Другий напрям порівняльного аналізу пов'язаний з вивченням нормативних документів, що на державному рівні визначають напрями розвитку освітньої політики, а саме: навчальних програм, типових навчальних планів та державних освітніх стандартів.

Значна кількість вітчизняних та російських науковців порушує проблему інформаційної підготовки у своїх дослідженнях. Про необхідність відображення змін у відповідності запитам сучасного суспільства в структурі та змісті циклу інформаційних дисциплін йдеться в працях таких вітчизняних та російських вчених як, Жалдак М.І., Морзе Н.В., Співаковський О.В., Рамський Ю.С., Колін К.К., Бешенков С.А., Ракітіна К.А., Гейн О.Г. та багатьох інших.

У відповідності до різних точок зору сучасна інформатика – це сукупність наук про інформаційні процеси, що має складну структуру. Її досить важко визначити однозначно і вичерпно внаслідок динамічності та швидкого розвитку інформатики. Крім того, існує велика кількість дисциплін, які межують з інформатикою. Для них важко визначити до якої з наук вони більше мають відношення. Проте, саме визна-

чення структури інформатики як науки, теоретичні розробки мають значний вплив на формування освітньої галузі. Відповідно до цього можна визначити такі напрями. Перший напрям кваліфікує інформатику як комплексну технічну дисципліну, що вивчає методи й засоби автоматизованої обробки й передачі інформації за допомогою сучасних засобів інформатизації й у першу чергу за допомогою ЕОМ і телекомунікаційних мереж. У рамках другої точки зору інформатика розглядається одночасно як фундаментальна природнична наука, і як комплексна галузь практичної діяльності. Ще одна точка зору, що у останні роки здобуває усе більш значного поширення, була започаткована російськими вченими А.П. Єршовим, Ю.І. Шемакіним, Ю.А. Шрейдером, А. Д. Урсулом. Вони розглядали інформатику як наукову галузь, що формується у нову фундаментальну науку. На думку вчених, вона буде мати першорядне значення не тільки для всього природознавства, але й для гуманітарних наук. Такий підхід філософські та соціально-культурологічні аспекти визначає як фундаментальні основи інформатики. За останні роки із технічної дисципліни про методи і засоби обробки даних за допомогою обчислювальної техніки інформатика все більше перетворюється у фундаментальну науку про інформацію та інформаційні процеси не тільки в технічних системах, а й також у природі й суспільстві. Згідно з цим визначаються такі розділи освітньої галузі „Інформатика”:

1. Теоретична інформатика.
2. Засоби інформатизації.
3. Інформаційні технології.
4. Соціальна інформатика.

Визначення „Соціальної інформатики” як нового перспективного напрямку, що має важливе значення для фундаменталізації інформатики в значній мірі сприяє розвитку теорії інформатики, її філософських, гуманітарних основ. Такий підхід вже набув поширення в освітніх закладах Російської федерації. Теми соціальної інформатики включено до освітніх програм загальноосвітніх шкіл, з 2005 року розділ „Соціальна інформатика” включено до складу програми кандидатського мінімуму для аспірантів і здобувачів вченого ступеню кандидата наук. У курсі „Соціальної інформатики” з позицій системного підходу розглядаються соціальні аспекти інформатики, в тому числі проблеми становлення інформаційного суспільства і гуманітарні аспекти проблеми інформаційної безпеки. Слід зазначити, що українські науковці у своїх працях дуже рідко звертають свою увагу на цей напрям.

Найчастіше українські вчені у своїх працях пишуть про необхідність розведення фундаментальних та прикладних аспектів інформа-

тики. Двома основними компонентами фундаментальної складової інформатики при цьому вважаються основи алгоритмізації та технології програмування [7].

Зупинимося ще на двох теоретичних розробках, що мають значний вплив на практику вкладання інформаційних дисциплін. Одна з концепцій, що було розроблено групою російських науковців, базується на об'єднанні двох підходів побудови змісту інформаційної освіти, що виражаються у виділенні основних об'єктів та методів базової науки [3]. Об'єктами вивчення в інформатиці є інформація, інформаційна модель, алгоритм, комп'ютер, інформаційний процес, інформаційна технологія, інформаційна система та інші. На думку авторів, основними, найбільш узагальнюючими об'єктами вивчення інформатики як наукової й навчальної дисципліни (а також галузі практичної діяльності) є інформаційні процеси, інформаційні моделі та інформаційне управління. Вони також є основними видами інформаційної діяльності. Саме ці поняття і задають основні напрями неперервного курсу інформатики.

Дослідники звертають увагу на світоглядну роль інформатики та її міжпредметний характер, що виражається в тому, що інформаційні процеси проходять у системах, що мають різну природу:

- системи неживої природи;
- системи живої природи;
- технічні системи;
- соціотехнічні системи;
- соціальні системи;
- ідеальні, абстрактні системи;
- людина як система духовних, моральних, інтелектуальних, фізичних якостей.

У концепції, що сформульовано М.П. Лапчиком [4], основну увагу приділено питанням відображення взаємного впливу інформатики і математики у змісті інформаційної і математичної підготовки, як для шкільної, так і для професійної, в тому числі педагогічної, освіти. Особливості виникнення та розвитку інформатики й сучасної математичної теорії характеризуються їх взаємопроникненням та впливом, що з одного боку виражається в використанні математичних об'єктів, структур, моделей та методів у інформатиці, а з іншого у комп'ютеризації та використанні засобів та методів інформаційних технологій для проведення досліджень у математиці. Впровадження ІКТ супроводжується активізацією інтеграційних процесів в науці й освіті, синтезом наукових знань, перенесенням методів досліджень із однієї галузі в іншу. У змісті освіти це відображається у створенні інтегрованих курсів. Автор вказує на те, що незважаючи на значний перетин взаємопов'язаних предмет-

них галузей математики і інформатики в освітній практиці зберігається стійка тенденція до збереження повної самостійності. Причиною цього є те, що на перетині математики і інформатики утворюються два незалежних інтегрованих компонента: математична інформатика та інформатична математика. До математичної інформатики вчений відносить теоретичні основи інформатики, її фундаментальну природничу частину, яка базується на математичні об'єкти і поняття. Галузь інформатичної математики визначається як сукупність теоретичних, алгоритмічних, апаратних, програмних засобів, що призначені для ефективного розв'язання всіх видів математичних задач. Кожна з цих галузей має пряме відношення до вдосконалення математичної освіти і відображає різні боки інтеграції математики з інформатикою, тому на наш погляд, має найбільше значення для інформаційної підготовки майбутніх учителів математики та інформатики.

Другий напрям порівняльного аналізу пов'язаний з вивченням нормативних документів, що на державному рівні визначають напрями розвитку освітньої політики. На основі порівняння навчальних програм, типових навчальних планів та державних освітніх стандартів виявлено основні тенденції, закономірності та основні відмінності у розвитку педагогічного досвіду інформаційної підготовки майбутніх вчителів.

Зупинимось більш докладно на основних відмінностях, які відображають найбільш важливі напрями реформування підготовки майбутніх вчителів математики та інформатики, що зафіксовано у типових навчальних планах та освітніх стандартах підготовки майбутніх вчителів.

Дисципліни, що спрямовані на інформаційну підготовку, є як у природничо-математичному, так і в професійно-практичному блоках.

Блок професійної науко-предметної підготовки містить наступні групи дисциплін:

1. Загальнонаукові – вища математика, теорія ймовірностей і математична статистика, дискретна математика, чисельні методи.

2. Профільючі – теоретичні основи інформатики, базове й прикладне програмне забезпечення ЕОМ, мови й методи програмування, інформаційні системи.

3. Інтегруючі – комп'ютерне моделювання, практикуми розв'язування завдань на ЕОМ.

Зупинимось на тих суттєвих відмінностях, що на наш погляд мають значний вплив на підвищення рівня інформаційної підготовки майбутніх учителів математики та інформатики. У типових навчальних планах та держав-

них стандартах ці відмінності відображено введенням відповідних дисциплін та включенням до деяких традиційних дисциплін питань використання нових інформаційних технологій у навчальному процесі. Однією з таких дисциплін є „Дослідження операцій”, що входить до циклу дисциплін предметної підготовки у навчальних планах та державних стандартах Російської федерації підготовки вчителів інформатики. Ця дисципліна має значення як для теоретичної підготовки так і для практичної, для розвитку логічного мислення та підвищення загального рівня математичної та інформаційної культури майбутніх учителів.

До загальнопрофесійного блоку державним стандартом Російської федерації 2005 року включено такі дисципліни як „Теорія і методика навчання математики” та „Сучасні засоби оцінювання результатів навчання”. Обидві дисципліни мають безпосереднє відношення до інформаційної підготовки майбутніх учителів. Так „Теорія і методика навчання математики” містить такі питання як: аудіовізуальні засоби навчання математики та використання сучасних інформаційних технологій в початковому процесі. Слід зазначити, що дисципліна „Технічні та візуальні засоби навчання” до 2005 року існувала окремо. До методики викладання дисципліни за спеціальністю було повністю перенесено питання цієї дисципліни. У відповідності до змін, що відбувалися в науці і техніці було змінено назву засоби на технології. Але в багатьох вищих навчальних закладах підготовки вчителів Російської федерації не відбулося злиття цих двох дисциплін в одну. Проте, стали з'являтися курси „Аудіовізуальні технології навчання в математиці”, до яких було включено методичні питання використання аудіовізуальних технологій. Це питання особливостей моделювання у професійній галузі, особливостей використання інформаційних технологій та інформаційних систем у професійній діяльності. Таким чином, важливого значення надано дисциплінам, що сприяють підсиленню професійної, а саме методичної, та науково-предметної складових підготовки та дає можливість готувати студентів до ефективної роботи у майбутньому.

На основі аналітичного огляду різних підходів та концепцій, що відображають стан інформаційної підготовки у педагогічних університетах та основні тенденції її розвитку можна зробити такі висновки: українські і російські вчені приділяють багато уваги питанням інформаційної підготовки, зокрема майбутніх учителів. Існують різні теоретичні розробки на основі яких визначають зміст та структуру інформатики і курсів інформаційних дисциплін. Основною відмінністю, на наш погляд, є пильна увага російських вчених до філософських і

гуманітарних основ інформатики і впровадження відповідних дисциплін у педагогічних університетах. На наш погляд, здійснення психолого-педагогічних досліджень з даної проблематики має принципове значення для формування оновлених освітньо-професійних програм підготовки фахівців, зокрема, за базовим напрямом „математика-інформатика”. Аналіз теорії і практики інформаційної підготовки вчителів у порівнянні з розвитком підготовки вчителів математики та інформатики в Російській Федерації може стати важливим

кроком для розробки нових педагогічних засад відповідно до сучасних умов розвитку вищої педагогічної освіти, суспільних потреб і запитів щодо якісної підготовки майбутніх учителів. Зіставлення теоретичних розробок вчених, різних моделей освітньої політики дозволяє визначити різні напрями інформаційної підготовки майбутніх учителів та спрямоване на взаємне збагачення педагогічних культур України та Росії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гейн А.Г.* Четыре года спустя, или стандарт по информатике: и в нем нам хочется дойти до самой сути / А. Г. Гейн // Информатика. – 2005. – № 5. – С. 3-11.
2. *Коллин К.К.* О структуре и содержании образовательной области «Информатика» / К. К. Коллин // Информатика и образование. – 2000. – № 10. – С. 5-10.
3. *Кузнецов А.А., Бешенков С.А., Ракитина Е.А.* Непрерывный курс информатики (концепция, система модулей, типовая программа) / А. А. Кузнецов, С. А. Бешенков, Е. А. Ракитина и др. // Информатика и образование. – 2005. – № 1. – С. 16-25
4. *Лалчик М.И.* Информатическая математика или математическая информатика / М. И. Лалчик // Информатика и образование. – 2008. – № 7. – С. 3-7
5. *Рамський Ю.С.* Формування інформаційної культури вчителя математики при вивченні методів обчислень у педагогічному вузі / Ю. С. Рамський // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – 2000. – Вип. 2. – С. 25–47
6. *Семакин И.Г.* Энциклопедия учителя информатики / И. Г. Семакин // Информатика. – 2007. – № 13. – С. 2-5.
7. *Співаковський О.В.* Концепція викладання інформатики в школі і педагогічному вузі / О.В.Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 3. – С. 18-20.
8. *Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования. 032100.00. Математика с дополнительной специальностью* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.edu.ru/db/cgi-bin/portal/spel/list.plx?substr=%EC%E0%F2%E5%EC%E0%F2%E8%EA%E0+&gr=0&st=all>

Стаття надійшла до редакції 27.09.2009 р

РОЗВИТОК ПОЗИТИВНОГО САМОСТАВЛЕННЯ ТА САМОАКЦЕПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

О.М. Котикова

кандидат педагогічних наук, доцент,

докторант кафедри педагогіки та психології

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

У статті розглянуті проблеми формування емоційного компоненту комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі соціально-психологічного тренінгу. Серед ефектів СПТ, які свідчать про сформованість комунікативної компетентності майбутніх юристів – зміни у самосприйнятті та самоакцептації, що виступають передумовою формування комунікативних умінь та навичок і сприяють підвищенню мотивації майбутніх юристів до вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Ключові слова: комунікативна компетентність майбутніх юристів, соціально-психологічний тренінг, психолого-педагогічна підготовка.

Актуальність проблеми формування комунікативної компетентності у майбутніх юристів пов'язана зі специфікою їх професійної діяльності. Комунікативні аспекти професійної діяльності юриста значною мірою визначають характер цієї діяльності. Юристи щоденно стикаються з безліччю питань, пов'язаних з необхідністю встановлювати контакти з різними людьми, прогнозувати їх поведінку, конструктивно вирішувати конфлікти, спонукати до необхідних дій чи стримувати від недоречних учинків, бути переконливими, роз'яснюючи громадянам їх права та обов'язки.

Підготовка до професійного спілкування здійснюється протягом навчання майбутніх юристів у вищому навчальному закладі. Зміст і методи психолого-педагогічної підготовки мають бути зорієнтовані на оволодіння уміннями і навичками спілкування, які забезпечують практичне опанування основами професійного спілкування. Серед методів, які доцільно використовувати у навчально-виховному процесі вищої школи з метою формування комунікативної компетентності використовують соціально-психологічний тренінг.

Соціально-психологічний тренінг (СПТ) як метод формування комунікативних здібностей і засіб поліпшення соціально-психологічної взаємодії в студентській групі, адаптації студентів до умов навчання, акцентування професійної значущості комунікабельності як риси особистості вже давно набув поширення у вищих навчальних закладах, що готують юристів. Стан дослідженості проблеми, наукові розробки дослідників, які розглядали можливості психолого-педагогічної підготовки у формуванні комунікативної компетентності майбутніх правознавців, а також окремі аспекти

змісту, організації, ефектів тренінгу ми вже розглядали у своїх роботах [4; 5]. Предметом нашого інтересу виступають також і такі ефекти СПТ, як зміни у самосприйнятті та самоакцептації, які ще не були розглянуті нами. Ми також не знайшли аналізу значущості цих важливих, на нашу думку, критеріїв оцінки ефективності СПТ у роботах інших авторів, які досліджували проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

Мета статті – проаналізувати зміни у самосприйнятті та самоакцептації учасників СПТ як результати формування впевненості і цілеспрямованості у спілкуванні, гармонізації самооцінки майбутніх юристів.

Сьогодні розвиток компетентності у спілкуванні успішно вирішується в рамках соціально-психологічного тренінгу (СПТ). У літературі, окрім цього, існують інші назви (групи відкритого спілкування, активне соціально-психологічне навчання, групи інтенсивного спілкування тощо). Але СПТ на сьогодні – найуживаніший і найусталеніший термін. Цим надзвичайно широким поняттям позначається велика кількість різноманітних методів або їх комбінацій. У вітчизняній психології він докладно розглянутий у роботах Г.М.Андреєвої, Ю.М.Ємельянова, О.Г.Ковальова, Л.А.Петровської, А.У.Хараша, Т.С.Яценко та ін.

Соціально-психологічний тренінг ми будемо розглядати як сукупність активних методів групової психологічної роботи, спрямованих на розвиток компетентності учасників групи у спілкуванні. У найзагальнішому вигляді мета СПТ конкретизується у таких задачах: оволодіння психологічними знаннями; формування умінь і навичок у галузі спілкування; корекція, формування та розвиток настановлень, необ